

หลักคำสอนของศาสนาเซนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

The Jain Doctrine in the Canon of Theravada Buddhism

สุขสันต์ จันทะโชโต*
Sookson Chandashoto

Received: March 7, 2019 Revised: May 12, 2019 Accepted: June 30, 2019

บทคัดย่อ

ศาสนาพุทธและศาสนาเซนไม่ยอมรับคำสอนในคัมภีร์พระเวทในส่วนที่เกี่ยวกับพิธีกรรม ทั้งสองศาสนามีคำสอนที่คัดค้านพิธีกรรมและความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า แต่เน้นหนักในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม ทั้งสองศาสนายึดหลักแห่งการไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีระบบนักบวชและการปกครองในการเผยแผ่ศาสนา มีคำสอนและวิธีการคล้ายกันก็จริง แต่มีความแตกต่างกันในส่วนปลีกย่อย

การศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก พบหลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาเซนปรากฏอยู่ดังนี้

1. คำสอนเรื่อง “การเกิดใหม่”
2. คำสอนเรื่อง “ชีวะ”
3. คำสอนเรื่อง “กรรม”
4. คำสอนเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและชีวะ”
5. คำสอนเรื่อง “ความหลุดพ้น”

คำสำคัญ: หลักคำสอนของศาสนาเซน, คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, พระพุทธศาสนา

* อาจารย์ประจำสาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ABSTRACT

Buddhism and Jain Doctrine deny the teachings in Vedas concerning its ceremonial practices. The teachings in both religions refuse the beliefs in deity and sacred ceremonies, but the strong belief in the law of Karma. It is true that both Buddhism and Jain have quite similar teachings and teaching methods. They hold on to the belief that they should not encroach on the others, and they have the priest and governing systems. However, they differ in many details. By researching on the Tripitaka, the essential teachings of Jain religion were found as the following:

- 1) Rebirth
- 2) Life-faculty
- 3) Karma
- 4) The relationship of karma and Life-faculty
- 5) Religious Liberty

Keywords: The Jain Doctrine, the Canon of Theravada Buddhism, Buddhism.

บทนำ

ศาสนาเซน เกิดประมาณก่อนพุทธศักราช 57 ปี ในยุคที่ศาสนาฮินดูกำลังเฟื่องฟู ผู้ประกาศศาสนาเซนชื่อว่า วรธรรมาน หรือ มหาวีระ ท่านผู้นี้เป็นมิตระกุลเป็นเชื้อกษัตริย์วงศ์ลิจฉวีออกบวชเมื่ออายุประมาณ 30 ปี ราชธานีตั้งอยู่ที่ นครเวสาลี (ไพศาลี) นครหลวงของแคว้นวิเทหะแห่งลุ่มแม่น้ำคงคาตอนเหนือ

มหาวีระเป็นโอรสของพระเจ้าสีหธารถ กษัตริย์ตระกูลขุณฺณตมฺพ พระมารดาชื่อ ตริสลา เมื่อประสูติจากครรภ์มารดามีชื่อว่า วรธรรมาน ส่วนชื่อ มหาวีระ เป็นสมัญญาที่ได้รับมาในภายหลัง จากข้อความในคัมภีร์ “อาคม” ของศาสนาเซนได้พรรณนาถึงอิณิหารต่าง ๆ ของศาสดาท่านนี้ มีโหราจารย์ทำนายว่า ถ้าอยู่ครองราชย์สมบัติจะทรงไว้ซึ่งความเป็นจักรพรรดิ แต่ถ้าทรงออกบวชก็จะได้เป็นพระศาสดา และต่อมาท่านเลือกที่จะออกบวช ในที่สุดก็กลายเป็นผู้เผยแพรศาสนาเซน มีสาวกผู้เลื่อมใสศรัทธา ทั้งที่เป็นนักบวชรวมทั้งศาสนิกชน อันเนื่องมาจากความเฉลียวฉลาดและคุณธรรมอันสูงส่งของพระองค์ พระมหาวีระได้เสด็จไปตามคามนิคมชนบทแถบแคว้นโกศล วิเทหะ มคธ และอังคะ แสดงธรรมแก่พระราชา รวมทั้งประชาชนทั่วไป มีผู้เลื่อมใสประกาศตนนับถือศาสนาเซนเป็นจำนวนมาก ท่านได้ออกประกาศศาสนาจนถึงพระชนมายุได้ 72 ปี ก็เสด็จนิพพานราวพุทธศักราช 16 ณ เมืองปาวา ซึ่งตั้งอยู่ในแคว้นพิหารในปัจจุบัน

หลักคำสอนของศาสนาเซนในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

1. ความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่

การเกิดใหม่ คือ กระบวนการที่มีการอิงอาศัยกันเกิดของเหตุปัจจัยตามหลักปฏิจจสมุปบาทเมื่อไม่มีการดับเหตุปัจจัยตัวใดตัวหนึ่ง มันก็จะหมุนเวียนกันไปเป็นวงจรหรือวงเวียน หรือหลักวัฏฏะ 3 คือ กิเลส กรรม วิบาก

มีคำสอนของนิครนถ์ นาฏบุตรว่า “ดูกรนิครนถ์ทั้งหลายผู้เจริญ บาปกรรมที่พวก ท่านทำแล้วในกาลก่อนมีอยู่ พวกท่านทั้งหลายจงสลัดบาปกรรมนั้นเสียด้วยปฏิบัติ อันทำได้ยากลำบากนี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง, 2514, เล่ม 12, พระสูตรตันตปิฎก มุลบัณฑิตสาธ: จุฬทุกขกัณฑ์สูตร ข้อ 219 หน้า 147-148)

แสดงว่า ศาสนาเซนเชื่อว่า ตัวการ ที่ทำให้บุคคลมาเกิดใหม่หรือเวียนว่ายตายเกิด นั้นคือกรรม โดยเฉพาะกรรมชั่วนั้น นิครนถ์ นาฏบุตรผู้เป็นศาสดาทรงยืนยันว่ามีติดตัว มนุษย์มาทุกคน เพราะความเชื่อเช่นนี้ พวกนิครนถ์หรือนักบวชเซนจึงต้องพยายามอย่าง แร่งกล้าที่จะขจัดกรรมเก่าที่เป็นความชั่วให้หมดไป กรรมเก่าที่กล่าวถึงหมายถึงกรรมที่ ติดตัวมาแต่ชาติก่อน แสดงว่าศาสนาเซนมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการเคยเกิดมาแล้วในชาติก่อน และการที่จะไปบังเกิดใหม่ในชาติหน้า

เกี่ยวกับการไปเกิดใหม่นั้น หากบุคคลผู้นั้นกระทำความดีไว้ในชาตินี้ ก็มีสวรรค์ เป็นเครื่องตอบแทน โดยเฉพาะนักบวชเซนที่ทำการทรมานตนเพื่อขจัดกรรมเก่านั้น หาก ต้องเสียชีวิตลงในขณะที่ทรมานตน ก็จะได้ไปเกิดเป็นเทวดาชื่อ “มโนสัตว์” แสดงว่า นักบวชเซนที่ทรมานตนเหล่านั้น จะได้รับผลตอบแทนคือความสิ้นกรรมเก่า ซึ่งถือว่า เป็นการสลัดความทุกข์ได้ และหากการกระทำเช่นนั้นมิผลให้เสียชีวิต ยังมีความเป็นเทวดา ตอบแทนให้อีกทางหนึ่ง การเป็นเทวดาชื่อมโนสัตว์นี้ สาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร เป็นผู้ยืนยันต่อพระพุทเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เทวดาชื่ออามโนสัตว์มีอยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง, 2514, เล่ม 12, พระสูตรตันตปิฎก มุลบัณฑิตสาธ: จุฬทุกขกัณฑ์สูตร ข้อ 219 หน้า 147)

การเกิดในสวรรค์เป็นเทวดาชั้นมโนสัตว์นั้น ศาสนาเซนได้ให้เหตุผลไว้ว่าเป็นผล มาจาก “การที่นักบวชเหล่านั้นมีใจเกาะเกี่ยวอยู่กับความเป็นเทวดาจำพวกนั้น” คือ ในขณะที่ทรมานร่างกายหรือบำเพ็ญตบะนั้น พวกนักบวชเซนเหล่านั้นรู้ว่า การกระทำของพวกเขาก็คือเป็นการฝืนธรรมชาติ ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุให้เสียชีวิตได้ จึงตั้งความหวังไว้ในการเกิดเป็นเทวดา เมื่อเสียชีวิตจริง ๆ จึงได้ไปเกิดเป็นเทวดาจำพวกนั้น

เกี่ยวกับเรื่องการเกิดใหม่ของศาสนาเซน ถึงแม้คัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท จะบันทึกไว้เพียงสั้น ๆ ก็ตาม แต่เป็นการยืนยันความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของศาสนาเซนได้ดี

2. ชีวะ

ชีวะ หรือ วิญญาณ คือ สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาแต่เดิม ชีวะสถิตอยู่ทั้งในสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต อยู่ในต้นไม้ ในน้ำ ในไฟ ในก้อนหิน ในลม ในเมล็ดพันธุ์พืชผักต่าง ๆ ล้วนมีชีวะสิ่งสู้อยู่ทั้งสิ้น การเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์และสัตว์ก็เพราะชีวะที่ยังมีกรรมดีและชั่วแฝงอยู่ภายในผู้กระทำชั่ว ชีวะของผู้นั้นจะต้องไปเกิดในร่างของสัตว์ เช่น สุนัข หมู งู กบ เป็นต้น ส่วนผู้กระทำดีและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาเซน ผู้นั้นจะได้บรรลุซึ่งความหลุดพ้นจากความทุกข์ในโลก เข้าสู่นิรวาณหรือโมกษะ อันเป็นแดนแห่งความหลุดพ้นไม่ต้องกลับมาเกิดอีก

ในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท มีการกล่าวถึงคำสอนเรื่องชีวะของศาสนาเซนไว้ แต่พุทธศาสนาไม่เรียกว่าชีวะ แต่เรียกชีวะว่าสัตว์ สิ่งมีชีวิต หรือบางแห่งก็หมายถึง ตัวบุคคลเอง ฉะนั้น จึงพอจะจัดลำดับคำสอนเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก ความเป็นตัวตนของชีวะที่เป็นตัวบุคคลในเรื่องนี้ สัจจกนิครนถ์ ซึ่งเป็นสาวกสำคัญคนหนึ่ง ของนิครนถ์ นาฏบุตร ได้ให้เหตุผลแก่พระพุทธเจ้าไว้ว่า “บุริสบุคคลนี้ มีรูปเป็นตน มีเวทนาเป็นตน มีสัญญาเป็นตน มีสังขารเป็นตน มีวิญญาณ เป็นตน ตรึงอยู่ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงประสบบุญและบาป” (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 12, พระสูตรตันตกปิฎก มุลบัณฑิตยสาร: มหาสัจจกสูตร ข้อ 429 หน้า 375)

แสดงว่า องค์ประกอบของชีวะที่หมายถึงตัวบุคคลนั้น ศาสนาเซนกล่าวถึงส่วน ประกอบแห่งความเป็นตัวตนของบุคคล โดยมีความเชื่อเช่นเดียวกับพุทธศาสนา คือ 2 บุคคลประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 ประการ ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่าเบญจขันธ์ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ แต่ความแตกต่างในความเชื่อเกี่ยวกับองค์ประกอบของบุคคลมีอยู่ศาสนาพุทธถือว่าแต่ละส่วนที่ประกอบขึ้นเป็นตัวตนของบุคคลเหล่านั้น เป็นอนัตตา คือไม่ได้เป็นตัวตนของผู้เป็นเจ้าของอย่างแท้จริงเลย แต่ศาสนาเซนถือว่าส่วนประกอบเหล่านั้นเป็นตัวตนอย่างแท้จริง รูปร่างที่สามารถมองเห็นด้วยตามีความเป็นตัวตนจริง ๆ ไม่ใช่สิ่งสมมุติ เป็นร่างที่บุคคลผู้เป็นเจ้าของสามารถจะบังคับให้เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ ความเป็นตัวของบุคคลมีความสมบูรณ์แบบ มีการกระทำต่าง ๆ มีประสาทรับรู้การสัมผัสต่าง ๆ เวทนาคือความรู้สึกที่ได้รับจากการสัมผัสของประสาทนั้น ศาสนาเซนถือว่ามีความเป็นตัวตนอีกแบบหนึ่ง คือสามารถบ่งบอกได้ว่าในแต่ละบุคคลมีความรู้สึกอย่างไร ในขณะที่ประสาทสัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรืออารมณ์ สัญญาคือการจำได้ ก็มีความเป็นตัวตนอย่างแท้จริง เพราะมีความสามารถในการรับรู้ คือจำได้ว่า มีเวทนาชนิดไหนในอารมณ์ อันเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของชีวะ สังขารคือการปรุงแต่งหรือสิ่งที่มาปรุงแต่งนั้น ก็มีความสามารถที่จะปรุงแต่ง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นตัวตนของบุคคลอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงการสมมุติให้เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ วิญญาณคือความรู้สึกตัวอย่างสมบูรณ์ มีคุณสมบัติในการควบคุมร่างกายและส่วนอื่น ๆ ทุกอย่าง

สรุปได้ว่าศาสนาเซนถือส่วนประกอบต่าง ๆ ของบุคคลว่ามีความเป็นตัวตนอย่าง แท้จริงของบุคคล เพราะมีความเชื่อตามคำกล่าวของสัจจกนิครนถ์ตามที่กล่าวมาข้างต้น

ประการที่ 2 ข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามของศาสนาเซนเกี่ยวกับชีวะ นอกจากจะ กล่าวถึงตัวชีวะที่เป็นบุคคล และส่วนประกอบต่าง ๆ ของบุคคลแล้ว ในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่มีชีวิตอย่างอื่น โดยเฉพาะเรื่องสัตว์ ศาสนาเซนมีข้อบัญญัติอย่างเคร่งครัดในการที่จะไม่ให้เซนศาสนิกทำลาย ทั้งจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม มีข้อความบางตอนระบุว่า “นิครนถ์ ในโลกนี้เป็นอาพาธ มีไข้หนัก ห้ามน้ำเย็น ต้มแต่น้ำร้อน เมื่อเขาไม่ได้น้ำร้อนจะต้องตาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 13, พระสูตรตันตกปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์: อุปาลิวิทสูตร ข้อ 17 หน้า 56) แสดงว่าในบางครั้งพวกนักบวชเซนจะยอมเสียชีวิตเสียเองแต่ไม่ยอมทำลายสิ่งที่มีชีวิตอื่น ๆ เช่น

การที่พวกนักบวชชนไม่ยอมใช้น้ำเย็น ไม่ว่าจะเป็นการดื่มหรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น แม้กระทั่งการบำบัดอาการเจ็บป่วย พวกเขาจะไม่ใช้น้ำเย็น โดยเด็ดขาด เพราะพวกเขากลัวว่าในน้ำเย็นมีสิ่งที่มีชีวิตเจือปนอยู่มาก การดื่มหรือใช้น้ำเย็น เท่ากับเป็นการทำลายสิ่งที่มีชีวิต

การยอมเสียชีวิตโดยไม่ยอมแม้กระทั่งการดื่มหรือการใช้น้ำเย็น ที่เกิดจากการ ตั้งใจจริงในการไม่ทำลายสิ่งที่มีชีวิต เป็นการเน้นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องชีวิตของศาสนาชนอย่างมากทีเดียว หลักอหิงสา คือ การไม่เบียดเบียนและทำลายสัตว์อื่น ยังเป็นหลักสำคัญ ที่นักบวชจะต้องปฏิบัติให้ได้ และนับเป็นหัวใจแห่งการปฏิบัติทั้งปวง

มีความตอนหนึ่งที่ พระพุทธเจ้าตรัสถามสาวกคนสำคัญของนิครนถ์ นาฏบุตร ว่า

นิครนถ์ในโลกนี้ พึงเป็นผู้สำรวมด้วยการสังวร โดยส่วน 4 คือ ห้ามน้ำทั้งปวง ประกอบด้วยกำหนัดทั้งปวง กำจัดบาปด้วยการห้ามบาป อันการห้ามบาปทั้งปวงถูกต้องแล้ว เมื่อเขาก้าวไป ถอยกลับ ย่อมถึงการฆ่าสัตว์เล็ก ๆ เป็นอันมาก ดูรคฤหบดี ก็นิครนถ์ นาฏบุตร บัญญัติวิบากเช่นไรแด่ นิครนถ์ผู้นี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, สูตรเดียวกัน)

สังเกตตามพระพุทธพจน์นี้จะทราบว่าการที่นักบวชชนจะไม่ยอมใช้น้ำเย็น แล้วในชีวิตประจำวัน นักบวชชนหรือพวกนิครนถ์จะมีความระมัดระวังอย่างเต็มที่ในการ ที่จะไม่ทำลายสิ่งที่มีชีวิต ในกิริยาอาการต่าง ๆ เช่น เมื่อจะก้าวไปหรือถอยกลับ จะต้องเป็นไปในลักษณะที่จะไม่ทำลายสิ่งที่มีชีวิต ซึ่งบางครั้งไม่สามารถที่จะมองด้วยตาเปล่าได้ ความตอนนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสถึงลักษณะของพวกนักบวชชนว่า เป็นผู้เข้าลักษณะในการห้ามบาปทั้งปวง (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 13, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปณณาสก: อุปาลิวาหสูตร ข้อ 70 หน้า 59)

การทำลายสิ่งที่มีชีวิต นอกจากพวกนักบวชชนจะไม่กระทำด้วยตัวเองแล้วจะส่งเสริมให้ผู้อื่นทำลายสิ่งที่มีชีวิตไม่ได้ นักบวชชนจะไม่บริโภคอาหารซึ่งประกอบด้วย เนื้อสัตว์ที่รู้ว่าเขาปรุงขึ้นเฉพาะเพื่อตน (ฉบับเดียวกัน เล่ม 23, พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิคาย อัญญกนิบาต: สีหสูตร ข้อ 102 หน้า 165)

ถึงแม้ว่าศาสนาชนจะมีคำสอนที่เคร่งครัดในเรื่องการไม่ทำลายสิ่งที่มีชีวิตก็ตาม แต่ก็ยังมีการยอมรับสภาพความเป็นจริงอย่างหนึ่งของชีวิต คือเชื่อว่าชีวิตต่าง ๆ ต้องมีการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงของชีวิตมีทั้งด้านดีและชั่วปะปนกันไป และความ เปลี่ยนแปลงนี้ก็จัดเป็นความทุกข์อย่างหนึ่งของชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 12, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปณณาสก: จุทสัจจกสูตร ข้อ 398 หน้า 355)

ประการที่ 3 ผลการฝ่าฝืนในการทำลายสิ่งที่มีชีวิต การทำลายสิ่งที่มีชีวิตของ พวกชนโดยเฉพาะที่เป็นนักบวช จะเป็นไปโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม จะให้ผลที่เป็นบาปอย่างหนักทั้งนั้น แต่ในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท มีแตกต่างออกไปอีก คือในการทำลายชีวิตหรือสิ่งที่มีชีวิตนั้น จะเป็นบาปน้อยหรือมากถือว่า ขึ้นอยู่กับเจตนา คือถ้ามีเจตนาในการทำลาย ก็มีบาปมาก แต่ถ้าไม่มีเจตนามีบาปน้อย คำสอนข้อนี้เกิดจากคำถามของพระพุทธเจ้าที่ว่า

ดูรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน นิครนถ์ในโลกนี้พึงเป็นผู้สำรวมด้วยการสังวร โดยส่วน 4 คือ ห้ามน้ำทั้งปวง ประกอบด้วยกำหนัดทั้งปวง กำจัดบาปด้วยการห้ามบาป อันการห้ามบาปทั้งปวงถูกต้องแล้ว เมื่อเขาก้าวไป ถอยกลับ ย่อมถึงการฆ่าสัตว์เล็ก ๆ เป็นอันมาก ดูรคฤหบดี ก็นิครนถ์ นาฏบุตร บัญญัติวิบากเช่นไรแด่ นิครนถ์ผู้นี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 13, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปณณาสก: อุปาลิวาหสูตร ข้อ 70 หน้า 59)

คำว่า คฤหบดี ในคำถามนี้ คืออุบาสิกคฤหบดี ผู้เป็นสาวกคนสำคัญที่ให้การบำรุง ศาสนาเซน และนับได้ว่าเป็นผู้รอบรู้ทางด้านศาสนาเซนมากคนหนึ่ง อุบาสิกคฤหบดีได้ให้คำตอบในทำนองที่ว่า การทำลายสิ่งมีชีวิตนั้น หากเป็นไปโดยไม่ตั้งใจ นิครนธ์ นาฏบุตร ถือว่ามีโทษน้อย แต่ถ้าตั้งใจกระทำก็มีโทษมาก

3. กรรม

ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นของบทนี้ว่า หลักคำสอนของศาสนาเซนที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้น เป็นผลมาจากการโต้แย้งกันระหว่างสองศาสนา บางเรื่องของคำสอนของศาสนาเซนจึงไม่ปรากฏชัดเจนเท่าที่ควร สำหรับเรื่องกรรมนั้น เท่าที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้น พอรวบรวมได้ดังต่อไปนี้

ศาสนาเซนถือกรรมเป็นเรื่องสำคัญ มีอำนาจต่อชีวิตมากกว่าอำนาจอื่น ๆ กรรมต่าง ๆ เหล่านั้นแยกออกไปได้คือ

ประการแรก เรื่องกรรมที่ติดมากับชีวิต คำสอนตอนนี้ มีความคล้ายคลึงกันกับ ข้อความที่ได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่

ประการที่ 2 การมีกรรมคือการมีความทุกข์ มีคำสอนระบุว่า “เพราะหมดกรรม เก้าด้วยดบะ (การทรามาร่างกาย) เพราะไม่ทำกรรมใหม่ ความไม่ถูกบังคับต่อไปจึงมี เพราะไม่ถูกบังคับต่อไป ความสิ้นกรรมจึงมี เพราะสิ้นกรรม ความสิ้นทุกข์จึงมีเพราะสิ้นทุกข์ ความสิ้นเวทนาจึงมี เพราะสิ้นเวทนา จัดเป็นอันพวกท่านสลัดทุกข์ได้ ทั้งหมด (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 12, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปณณาสก์: จุฬทุกขกัณฐสูตร ข้อ 219 หน้า 147-148)

คำสอนของนิครนธ์ นาฏบุตร ที่กล่าวข้างต้น ระบุว่ากรรมเป็นตัวบังคับบุคคล หรือชีวิต ชีวิตใดที่สิ้นกรรม ชีวิตนั้นจะเป็นอิสระ หมดความทุกข์ หมดอารมณ์ที่หวั่นไหว ตามสิ่งที่มากระทบ เมื่อมีอารมณ์มั่นคง ความทุกข์ต่าง ๆ จะไม่สามารถครองชีวิตได้การจัดกรรมคือการกำจัดความทุกข์

ประการที่ 3 ทางแห่งการกระทำกรรม ศาสนาเซนได้แบ่งกรรมออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ชนิด คือ กรรมทางกายและกรรมทางจิต แต่ในที่นี้ศาสนาเซนมีการยืนยันว่าการกระทำทางกายสำคัญกว่าการกระทำทางอื่น ๆ ก่อนที่จะกล่าวถึงการกระทำทางกายว่ามีโทษมากกว่าทางอื่นนั้น จะกล่าวถึงชื่อเรียกการกระทำทางกายก่อน ศาสนาเซนระบุว่า การกระทำทางกายทุกอย่าง ศาสนาเซนไม่เรียกว่า “กรรม” แต่เรียกว่า “ทัณทะ” (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 13, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปณณาสก์: อุปาลิวาสสูตร ข้อ 1 หน้า 51) ทางที่จะกระทำทางกายที่เรียกว่า “ทัณทะ” นั้นมีอยู่ 3 ทางคือ

1. กายทัณทะ การกระทำทางกาย
2. วจิตทัณทะ การกระทำทางวาจา
3. มโนทัณทะ การกระทำทางใจ

ในบรรดาทัณทะ 3 อย่างนั้น กายทัณทะมีโทษหนักที่สุด คำสอนนี้ นิครนธ์ นาฏบุตร เป็นผู้ยืนยันว่า “กายทัณทะจะมีโทษมากกว่าในการกระทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งกรรม วจิตทัณทะ มโนทัณทะ หากมีโทษมากเหมือนกายทัณทะไม่”

ประการที่ 4 การเชื่อกฎแห่งกรรม ชีวิตที่ยังมีการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตนั้นยัง มีกรรม เพราะเหตุนี้การจัดกรรมคือหลักปฏิบัติที่สำคัญที่สุด ซึ่งนักบวชเซนจะต้อง ปฏิบัติ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 12, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปณณาสก์: จุฬทุกขกัณฐสูตร ข้อ 219 หน้า 147-148) ความเชื่อในกฎแห่งกรรมนี้ ได้กล่าวถึงมาแล้วในเรื่องที่ว่าด้วยความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่

ประการที่ 5 ความเป็นกิริยาวัตในเรื่องกรรม มีคำสอนของนิครนธ์ นาฏบุตร ตอนหนึ่งว่า “ก็ท่านเป็นกิริยาวัต จักเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมผู้เป็นอกิริยาวัตทำไม เพราะสมณโคดมเป็นอกิริยาวัต จึงแสดงธรรมเพื่อ

อภิริยวาทและแนะนำพวกสาวกด้วยอภิริยวาทนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 12, พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต: สีหสูตร ข้อ 102 หน้า 159) คำสอนตอนนี้นิครนธ์ นาฏบุตร กล่าวกับสาวกสำคัญคนหนึ่งแสดงว่า ศาสนาเซนแบ่งลักษณะแห่งคำสอนของตนทั้งหมดว่าเป็น “ภิริยวาท” คือยอมรับและยืนยันว่ากรรมทุกอย่างต้องมีผลนิครนธ์ นาฏบุตร เป็นผู้ยืนยันว่า ศาสนาเซนมีความยึดมั่นเช่นนี้ทั้งศาสนาและสาวก

4. กรรมกับชีวิต

การกล่าวถึงคำสอนเรื่องชีวิตและกรรมของศาสนาเซน แสดงให้เห็นรายละเอียด เรื่องกรรมและชีวิตที่เกี่ยวพันกัน การกล่าวถึงกรรมและชีวิตต่อไปนี้เป็นสรุป ซึ่งพอจะแยกเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. ชีวิตมีทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่ หมายถึง การดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตย่อมอาศัยการกระทำเพื่อดำเนินชีวิตต่อไป
2. กรรมเป็นตัวควบคุมหรือบังคับชีวิตให้เป็นไปต่าง ๆ หมายถึง ผลกระทบของชีวิตเกิดจากการกระทำเป็นเครื่องนำทางเสมอ
3. ชีวิตทุกชีวิตที่ยังเวียนว่ายตายเกิดต่างก็มีกรรมทั้งนั้น หมายถึง สิ่งมีชีวิตย่อมต้องเวียนว่ายตายเกิดจนกว่าจะหลุดพ้นไป
4. ชีวิตใดยังมีกรรม ชีวิตนั้นยังมีความทุกข์ หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่ยังเวียนว่ายตายเกิดต้องพบกับความทุกข์ยากในการดำรงอยู่
5. หน้าที่ของนักบวชเซนคือการพยายามขจัดกรรมเก่าให้หมด และไม่กระทำ กรรมใหม่ คือ หน้าที่สำคัญในการหาหนทางหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

5. ความหลุดพ้น

ความหลุดพ้นที่จะกล่าวถึง หมายถึงการที่ชีวิตหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด หรือโมกษะคือการขจัดกรรมให้หมดทุกขันธ์หมด เมื่อทุกข์หมดชีวิตนั้น ๆ เป็นอันหลุดพ้นเครื่องผูกมัดทั้งปวง ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดต่อไปอีก

ทางที่จะก้าวไปสู่ความหมดทุกข์อันเป็นการยุติการเวียนว่ายตายเกิด ศาสนาเซน เน้นการอบรมทางกาย (กายภาวนา) และไม่เห็นด้วยกับการอบรมทางใจเพราะเข้าใจว่า พุทธเจ้าทรงสอนให้สาวกอบรมจิตอย่างเดียว (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514, เล่ม 12, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก: มหาสัจจกสูตร ข้อ 405-506 หน้า 361-322) เหตุที่ทางศาสนาเซนเน้นเช่นนั้นเพราะ ถือว่าการอบรมกายเป็นทางไปสู่ตบะ และการอบรมกายที่ถึงขั้นบำเพ็ญทุกรกิริยา คือวิธี การที่จะลบล้างกรรมที่เคลือบติดอยู่กับชีวิต และศาสนาเซนถือว่า บุคคลจะพบความสุขได้ด้วยการเอาความทุกข์เข้าแลก สาวกของนิครนธ์ นาฏบุตร ได้อธิบายให้พระพุทธเจ้า ฟังว่า “บุคคลมิใช่จะประสบความสุขได้ด้วยความสุข แต่จะประสบความสุขได้ด้วยความทุกข์แท้” ตบะจึงเป็นหัวใจในการแสวงหาความหลุดพ้นจากความทุกข์ที่ศาสนาเซนถือว่าถมทับบุคคลอยู่แต่มีหลักเกณฑ์อยู่ว่า ตบะต้องมาจากความรู้จะมกยหรือลืมนิคมได้ จะต้องใช้ญาณทัศนะคำว่า “ญาณทัศนะ” คือความเห็นแจ้งในคำสอนของศาสนาเซน

มีข้อความเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “นิครนธ์ นาฏบุตร รัฐธรรมทั้งปวง เห็นธรรมทั้งปวง ยืนยันญาณทัศนะหมดทุกส่วนว่า เมื่อเราเดินไปถึงดี ยืนก็ดี หลับก็ดี ตื่นก็ดี ญาณทัศนะ ปรากฏอยู่ติดต่อกันไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (2514) เล่ม 12, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก: จูฬทุกขกัณฐสูตร ข้อ 219 หน้า 147)

จึงพอสรุปได้ว่า ตบะที่กระทำโดยอาศัยความรู้ตามหลักของศาสนา คือทางแห่ง ความหลุดพ้นจากความทุกข์ของศาสนาเซน

สรุป

1. ศาสนาเซนมีลักษณะเป็นอเทวนิยม คือไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าสร้างโลก แต่เชื่อว่า โลกเกิดและเป็นไปตามเหตุปัจจัยธรรมชาติ
2. ศาสนาเซน เชื่อว่า ทุกชีวิตมีวิญญาณ แต่วิญญาณมนุษย์ได้พัฒนาไปมากที่สุด เหนือกว่าสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้น จึงมีความสมบูรณ์มีศักยภาพซ่อนเร้นอยู่ซึ่งสามารถบรรลุถึงอำนาจ ศรัทธาและความสุขอันหาขอบเขตมิได้
3. ศาสนาเซน เชื่อว่า ชีวิต หรือวิญญาณมีความเป็นอมตะ และเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด (สังสารวัฏ)
4. ศาสนาเซน เชื่อว่า การหลุดพ้นจากความทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย (บรรลุมุक्ति) ได้โดยการประพฤติปฏิบัติพัฒนาจิตใจตนเอง ตามหลักไตรรัตน์ คือ เห็นชอบ รู้ชอบ ประพฤติชอบ มิใช่ด้วยการเช่นสรวงสวดอ่อนนอบ บูชาเทพเจ้า

เอกสารอ้างอิง

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (2514) เล่ม 4 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. เล่ม 9 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. เล่ม 11 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. เล่ม 12 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. เล่ม 13 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. เล่ม 14 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. เล่ม 18 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. เล่ม 23 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. เล่ม 25 (2514): กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

Scubring, Walther. (1962). **The Doctrine of the Jainas**. Dalhi: Motilal Banarsidass.

